ಪ್ರತಿಬಿಂಬ

PRATIBIMBA –Multidisciplinary Kannada Research Journal of IIMRD
ISSN: 2582-2284
Vol-7 Issue-6, May – June 2026, Pp. 71-79
©*IIMRD*, Mysuru
IIMRD JOURNALS
www.iimrd.com

ಕುವೆಂಪುರವರ 'ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕತೆಗಳು' ಕಥಾ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ

ಬಸವರಾಜ ಹೆಮ್ಮಡಗಿ
ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

ಸಾರಾಂಶ: (Abstract)

ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕತೆಗಳು' ಕಥಾ ಸಂಕಲನವು ಮಾನವ ಜೀವನದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷ ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಧರ್ಮ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ವಿವೇಕ, ಸಮಾನತೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಕಥೆಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಆಶಯಗಳಾಗಿವೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಜಡ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮೂಲಕ ನವಚಿಂತನೆಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ಮಾನವತಾವಾದಿ ಚಿಂತನೆಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಕಥಾ ಸಂಕಲನವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯಪದಗಳು (Keywords): *ಕುವೆಂಪು, ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕತೆಗಳು, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಮಾನವತಾವಾದಿ ಚಿಂತನೆ*

ಪೀಠಿಕೆ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಕುವೆಂಪು (ಕೆ.ವಿ.ಪುಟ್ಟಪ್ಪ) ಅವರ ಉದಯವು ನವೋದಯ ಯುಗದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಮಹತ್ತರವಾದ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆಯಿತು. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಅವರ ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳ ಸಂಕಲನಗಳು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ 1936ರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬೆಳಕು ಕಂಡ **'ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕತೆಗಳು'**, ಕೇವಲ ಕಥನ ಕಲೆಯ ನಾವೀನ್ಯತೆಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಂದಾಚಾರಗಳ ವಿರುದ್ಧದ ಬಂಡಾಯಕ್ಕೂ ಭದ್ರವಾದ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದವು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶಾ ಪದ್ಧತಿಯು ಕೃತಿಯೊಂದರ ರಸ, ಧ್ವನಿ, ಅಲಂಕಾರ, ಕಥಾಸಂವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿ ನೋಡಿದರೆ, ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಆ

Please cite this article as: ಬಸವರಾಜ ಹೆಮ್ಮಡಗಿ. (2026). ಕುವೆಂಪುರವರ 'ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕತೆಗಳು' ಕಥಾ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬ: *ಮಲ್ಟಿಡಿಸಿಪ್ಲಿನರಿ ಕನ್ನಡ ರೀಸರ್ಚ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಐಐಎಂಆರ್‌ಡಿ, 7(6). ಪು.ಸಂ.* 71–79

ಕೃತಿಯು ಸಾರುವ ಮೌಢ್ಯ ವಿರೋಧಿ ನಿಲುವು, ಜಾತೀಯತೆಯ ನಿರ್ಮೂಲನೆ, ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಚಾರವಾದವನ್ನು ಮುನ್ನೆಲೆಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಈ ಕಥಾಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ವಿಮರ್ಶಾ ಧಾರೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಮಿಲನಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ದಟ್ಟವಾದ ಒಡನಾಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕುವೆಂಪು ಅವರಿಗೆ ನಿಸರ್ಗವು ಕೇವಲ ಭೌತಿಕ ಸಂಗತಿಯಾಗಿರದೆ ಆಂತರಿಕ ಚೈತನ್ಯದ ಮೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಉನ್ನತ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಪ್ರಖರ ವೇದಾಂತ ಚಿಂತನೆಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಮ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಮೈದಾಳಿತು. ಈ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಒಂಬತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಥೆಗಳಿದ್ದು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರಸಸ್ವಾದನೆ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಜಂಟಿ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಂಕಲನದ ಮೊದಲ ಕಥೆಯಾದ 'ಸನ್ಯಾಸಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಭಾರತೀಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಲೋಕದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಾದ ಸನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಗೃಹಸ್ಥ ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಥೆಯ ನಾಯಕ ರಮೇಶನು ಲೌಕಿಕ ಜಗತ್ತನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಪ್ರಯಾಗದ ಪವಿತ್ರ ಗಂಗಾ–ಯಮುನಾ ಸಂಗಮದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ ಪ್ರೇಮಾನಂದರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಚೈತನ್ಯ'ನಾಗಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆತನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಆತನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಇಂದಿರೆಯು 'ಮುಕುಂದ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪುರುಷ ವೇಷ ಧರಿಸಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆತನ ಪರಮಸ್ನೇಹಿತನಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕಥೆಯು ರಮ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ವಾತ್ಸಲ್ಯ–ಶೃಂಗಾರಗಳ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಯಾಗದ ಸಂಗಮ ಪ್ರದೇಶದ ಹಾಲಿನಂತಹ ಬೆಟ್ಟಿಂಗಳು, ವಿಶಾಲವಾದ ಮರಳುರಾಶಿ, ಮತ್ತು ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಗಂಭೀರ ಗಮನವು ಪಾತ್ರಗಳ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಭಾವೋದ್ದೀಪಕಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂದಿರೆಯು ಪತಿಯನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆಯಲು ತೋರುವ ಧೀಮಂತ ಸಾಹಸವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಭಾರತೀಯ ಪತಿವ್ರತಾ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಥೆಯ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಜ್ವಲಿಸುವ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಸನ್ಯಾಸದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಂದ ಪಲಾಯನ ಮಾಡುವ ಜೀವಿಗಳ ಹೇಡಿತನವನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ತರಾಟೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸನ್ಯಾಸ ಎನ್ನುವುದು ನೈಸರ್ಗಿಕವಲ್ಲದ, ಜೀವವಿರೋಧಿಯಾದ ಮತ್ತು ಕೃತಕವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವೈಚಾರಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಇಂದಿರೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. **"ಕೈಹಿಡಿದವಳನ್ನು ದುಃಖಸಾಗರಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಿ ಎಸೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮಹಾಪಾಪವೆ? ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನಿಷ್ಟವುಂಟಾಗುವುದೆ?"** [1] ಎಂದು ಇಂದಿರೆ ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮೇಲೆ ಎಸಗುವ ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧದ ಪ್ರಖರ ವೈಚಾರಿಕ ಚಾವಟಿಯಾಗಿದೆ. ಸನ್ಯಾಸಿ ಎಂದರೇನು ಕಗ್ಗಲ್ಲೇ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮೂಲಕ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಯೋಗವೆಂದರೆ ಲೌಕಿಕವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ಸಮತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಬಾಳುವುದು

[1] ಕುವೆಂಪು, ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು, ಪುಟ 07

ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರು ಪ್ರೇಮಾನಂದರ ಮುಖಾಂತರ ಧ್ವನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುರು ಪ್ರೇಮಾನಂದರು ಇಂದಿರೆಯ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ "ಸ್ವಪ್ನವಾದರೂ ಮಾಧುರ್ಯ ಎಂದಿಗೂ ಮಾಧುರ್ಯವೇ... ನಿನ್ನ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಸಮ್ಮತವಿದೆ; ಹೋಗು ಮಗಳೆ."[2] ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸುವುದು ಕುವೆಂಪು ಅವರ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಗತಿಪರತೆಗೆ ಮತ್ತು ಮಾನವತಾವಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಇಂತಹದೇ ಕೃತಕ ವರ್ತನೆಗಳ ಶೋಧನೆಯು ಸಂಕಲನದ ಮತ್ತೊಂದು ಅತ್ಯಂತ ಗಾಢವಾದ ಕಥೆಯಾದ 'ಕ್ರಿಸ್ತನಲ್ಲ, ಪಾದ್ರಿಯ ಮಗಳು!' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಥೆಯು ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತಾಂತರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ನಡುವೆ ಉಂಟಾಗುವ ತೀವ್ರ ವಿಘಟನೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯ ನಾಯಕ ಯೋಗಿನ್ ತರುಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ತೇಜಸ್ವಿ, ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಮತ್ತು ಪ್ರಖರ ಹಿಂದುತ್ವದ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಯುವಕನಾಗಿದ್ದನು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳ ಮತಾಂತರದ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕು, ಭಾರತಮಾತೆಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಆಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಸಿಂಹಗರ್ಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯೋಗಿನ್, ಜಾತ್ರೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತಾಂತರ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಲೇ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಯ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷದ ಸುಂದರ ಮಗಳಿಗೆ ಮೋಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೇವಲ ದೈಹಿಕ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗಿ ತನ್ನ ಸಕಲ ಆಸ್ತಿ, ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ಧರ್ಮವನ್ನೇ ತ್ಯಜಿಸಿ 'ಜಾನ್ ವಿಲಿಯಂ' ಆಗಿ ಮತಾಂತರಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆತನ ಹಣ ಮುಗಿದ ತಕ್ಷಣ ಪಾದ್ರಿಯ ಮಗಳು ಆತನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಬೇರೊಬ್ಬನೊಡನೆ ಓಡಿಹೋದಾಗ ಆತ ಸಾರಾಯಿ, ಅಫೀಮುಗಳಿಗೆ ದಾಸನಾಗಿ ಭಿಕ್ಷುಕನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತಾನೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಯೋಗಿನ್‌ನ ಪತನವನ್ನು ಅತಿಯಾದ ನೈತಿಕ ಗರ್ವದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ದುರಂತವೆಂದು ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೋಗಲಾಡಿತನವನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬಯಲಿಗೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಯೋಗಿನ್ ಹೊಂದಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿಷ್ಠೆಯು ಆಂತರಿಕವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಿರದೆ ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಹಮ್ಮು ಮತ್ತು ಅಹಂಕಾರವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಲೇಖಕರ ಮುಖಾಂತರ ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಥೆಯ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಾದ "ಕ್ರಿಸ್ತನಲ್ಲ, ಪಾದ್ರಿಯ ಮಗಳು!" ಎಂಬ ಮಾತು ಅತ್ಯಂತ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಮತಾಂತರಗಳ ಹಿಂದಿರುವ ನಿಜವಾದ ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗಿನ್ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಾತಾಳದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಆತನಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಚಾರಿಕ ಸತ್ಯಸಂಧತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾಹ್ಯ ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗಳು ಆಂತರಿಕ ವಿಚಾರಶೀಲತೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಹೇಗೆ ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಕಥೆ ಅತ್ಯಂತ ನೈಜವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ರೀತಿಯ ಮಾನವ ಸಹಜ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೃತಕತೆಗಳನ್ನು ಲಘು ಹಾಸ್ಯದ ಮೂಲಕ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವ ಕಥೆಯೇ 'ಈಶ್ವರನೂ ನಕ್ಕಿರಬೇಕು'. ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗರಾಜ

[2] ಕುವೆಂಪು, ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು, ಪುಟ 08

ಎಂಬ ಬಲಗಿವಿಯಿಲ್ಲದ ಕುರೂಪಿ ಬಡ ಗುಮಾಸ್ತ ಮತ್ತು ಎಡಗೈ ಮೋಟಾಗಿದ್ದ ಲಲಿತಮ್ಮ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ದೈಹಿಕ ವಿಕಲತೆಯುಳ್ಳ ಜೀವಿಗಳ ಮದುವೆಯ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದೈಹಿಕ ನ್ಯೂನತೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಹೆಣ್ಣು ಅಥವಾ ಗಂಡು ಸಿಗುವುದು ಅತ್ಯಂತ ದುಸ್ತರವಾಗಿದ್ದರಿಂದ, ಇಬ್ಬರ ಸಾಕುತಂದೆ–ತಾಯಿಗಳೂ ಕಪಟತನದಿಂದ ಫೋಟೋಗಳನ್ನು 'ಟಚ್' ಮಾಡಿಸಿ ಪರಸ್ಪರರ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚಿ ಮದುವೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿನೋದ ಮತ್ತು ಶೃಂಗಾರ ರಸಗಳ ಅದ್ಭುತ ಸಮ್ಮಿಲನವೆಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಣಯ ಕೋಣೆಯ ಬೆಟ್ಟಿಂಗಳು ಮತ್ತು ನವದಂಪತಿಗಳ ಪ್ರೇಮ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಅತ್ಯಂತ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿನೋದದ ಹಿಂದೆ ಜ್ವಲಿಸುವ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜವು ದೈಹಿಕ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಅತಿರಂಜಿತ ಹಾಗೂ ಕೃತಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಚುಚ್ಚುತ್ತದೆ. ದೈಹಿಕ ವಿಕಲತೆಯಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೂ ಪ್ರೇಮಿಸುವ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರ ನಡೆಸುವ ಸಮಾನ ಹಕ್ಕಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲ ರಾತ್ರಿಯ ವಸಂತ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ನಿಜವಾದ ದೈಹಿಕ ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಹತಾಶರಾಗದೆ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ನಗುವ ದೃಶ್ಯವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡುತ್ತದೆ. "ಇಬ್ಬರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಅನುರಾಗ ಅಂಕುರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸೌಂದರ್ಯ ತೋರಿತೇ ಹೊರತು ಕುರೂಪ ಕಾಣಲೇ ಇಲ್ಲ."[3] ಎಂಬ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯು ಬಾಹ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರೇಮವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ವೈಚಾರಿಕ ಸತ್ಯವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯರ ಮುಗ್ಧತೆ ಮತ್ತು ನೈಜತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿವೇಕದ ಮುಂದೆ ಇಡೀ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ದೈವಿಕ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಈಶ್ವರನೂ ಸಹ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯ ನಗುವನ್ನು ನಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮೌಢ್ಯಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನೆಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಪಟತನ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಮುಖವಾಡಗಳ ಇಂತಹದೇ ದರ್ಶನವು 'ಆರಾಣೆ ಮೂರುಕಾಸು' ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಆಯಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಥೆಯು ಸಾಲದ ಸುಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೀದಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಕರ್ನೂಲಿನ ನವಾಬ್ ಸಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಆತನಿಗೆ ಎಂಟುನೂರೈವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಾಲ ನೀಡುವ ಬಡ ನೌಕರ ಮಾಧವರಾಯರ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತದೆ. ಮಾಧವರಾಯರು ತಮಗೆ ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮರ್ಯಾದೆ ಮತ್ತು ಧಣಿತನದ ಹಮ್ಮಿಗಾಗಿ ನವಾಬನಿಗೆ ಸಾಲದ ಚೆಕ್ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಗುಂತಕಲ್ಲು ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷುಕನಾಗಿದ್ದ ನವಾಬನಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಆರಾಣೆಯ ಊಟ ಹಾಕಿಸಿ, ಮೂರು ಕಾಸು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀವಿಕೌನ್ಸಿಲ್ ಕೇಸಿನಲ್ಲಿ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಲಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಯಾಗುವ ನವಾಬ್ ಸಿಂಗ್, ಮಾಧವರಾಯರು ತನಗೆ ನೀಡಿದ್ದ ಹಣದ ಜೊತೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಆ ಆರಾಣೆ ಮತ್ತು ಮೂರು ಕಾಸನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕವಿಟ್ಟು ಮರುಪಾವತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು 'ಭಾಗ್ಯ

[3] ಕುವೆಂಪು, ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು, ಪುಟ 25

ಚಕ್ರದ' ಏರಿಳಿತಗಳು ಮತ್ತು ನವಾಬನ ಅಪೂರ್ವ ಕೃತಜ್ಞತಾ ಧರ್ಮದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ಲಾಘಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಮಾಧವರಾಯರ ಸ್ವಗತಗಳ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯನ ದಾನ ಮತ್ತು ಪರೋಪಕಾರದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಹಿಂದಿರುವ ಸ್ವಾರ್ಥ ಹಾಗೂ ಅಹಂಕಾರದ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆಯುತ್ತದೆ. **"ನಾವೆಲ್ಲಾ ಪರೋಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು ಶೇಕಡ ತೊಂಬತ್ತೊಂಬತ್ತರಷ್ಟು ನಮ್ಮ ಹೆಮ್ಮೆಗಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ಪರರ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ."** [4] ಎಂದು ಮಾಧವರಾಯರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾತು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸೋಗಲಾಡಿತನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ನವಾಬ್ ಸಿಂಗ್ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕನಾಗಿ ಬಾಳುವುದು ಆತನ ಉನ್ನತ ನೈತಿಕತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಜಾತಿಗೆ ಮೀರಿದ ಮಾನವೀಯ ಘನತೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಧೀಮಂತವಾಗಿ ವೈಚಾರಿಕವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶೋಷಿತ ಹಾಗೂ ದಲಿತ ವರ್ಗದ ಜೀವಿಗಳ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಇಂತಹದೇ ಮಹೋನ್ನತ ನೈತಿಕ ವೀರತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಥೆ 'ಯಾರೂ ಅರಿಯದ ವೀರ'. ಈ ಕಥೆಯು ತುಂಗಾ ನದಿಯ ಭೀಕರ ಪ್ರವಾಹದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶಿವನೂರು ಸುಬ್ಬಣ್ಣಗೌಡರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀತದಾಳಾಗಿದ್ದ ಲಿಂಗನು ಮದ್ಯದ ಮತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜಗಳವಾಡಿ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದವನು ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಸಮಾಜದಿಂದ ಬಹಿಷ್ಕೃತನಾಗಿದ್ದ ಮುಗ್ಧ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಆದರೆ ಜಲಪ್ರಳಯದ ರಾತ್ರಿ ಇಡೀ ಮನೆ ಮುಳುಗುವಾಗ ಲಿಂಗ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣದ ಹಂಗು ತೊರೆದು ದೋಣಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೋಣಿಯು ಭಾರದಿಂದ ಮುಳುಗುವ ಹಂತ ತಲುಪಿದಾಗ, ಧಣಿಯ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಲಿಂಗನು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಕಗ್ಗತ್ತಲ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನದಿಗೆ ಹಾರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮರುದಿನ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿ ಬದುಕುಳಿದು ಬಂದಾಗ, ತನ್ನ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು **"ಹುಟ್ಟುಹಾಕುತ್ತಾ ಇದ್ದೆ. ಒಂದುಸಲ ದೋಣಿ ಮೇಲೆಕೆಳಕಾಗಲಿಲ್ಲವೇ? ಆಗ ಮುಗ್ಗುರಿಸಿ ಹೊಳೆಗೆ ಬಿದ್ದೆ."**[5] ಎಂದು ಮುಗ್ಧವಾಗಿ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು 'ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ' ಮತ್ತು ಕರುಣಾ ರಸದ ಮೇರು ಕೃತಿಯೆಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಜಾತೀಯತೆ ಮತ್ತು ವರ್ಗಭೇದಗಳ ಕ್ರೂರತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬಯಲಿಗೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಧಣಿಯಾದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣಗೌಡರು ಪ್ರಾಣದ ಭೀತಿಯಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಚಿನ್ನದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ದೋಣಿಗೆ ಹೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸಮಾಜದಿಂದ ಕೀಳಾಗಿ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಿಲ್ಲದ ತಬ್ಬಲಿ ಮಗ ನಾಗನ ಮುಖ ಕಣ್ಣಮುಂದೆ ಬಂದರೂ ಸಹ ಧಣಿಯ ಕುಟುಂಬಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ತನ್ನ ತ್ಯಾಗದ ಪ್ರಚಾರ ಬಯಸದೆ ಮುಗ್ಧನಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು ಆತನ ಅಹಂಕಾರರಹಿತ ಉದಾತ್ತತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ವೀರತ್ವ ಎನ್ನುವುದು ಕೇವಲ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುವ ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರ ಅಥವಾ ಉನ್ನತ ಜಾತಿಯವರ ಸ್ವತ್ತಲ್ಲ; ಬದಲಿಗೆ

---

[4] ಕುವೆಂಪು, ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು, ಪುಟ 33

[5] ಕುವೆಂಪು, ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು, ಪುಟ 46

ಸಮಾಜವು ಕೀಳಾಗಿ ಕಾಣುವ ಶೋಷಿತ ಹಾಗೂ ದಲಿತ ಜೀವಿಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ವೀರತ್ವ ಅಡಗಿದೆ ಎಂಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ವೈಚಾರಿಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಈ ಕಥೆಯ ಮೂಲಕ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾತೀಯತೆ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಂಜೆಕ್ಟ್ ಮಾಡಲಾಗುವ ಕಂದಾಚಾರಗಳ ಇಂತಹದೇ ತೀವ್ರ ವಿಡಂಬನೆಯು 'ಹೋಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ' ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯ ಶಾಲಾ ದಿನಗಳ ನೆನಪಿನ ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ, ಕಥೆಯ ನಾಯಕನ ಗೆಳೆಯ ಶಾಲೆಯ ಕ್ರೂರ ಶಿಕ್ಷಕರಾದ ಗುಂಡಪ್ಪ ಮೇಷ್ಟ ಹೊಡೆತದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಜೇಬಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹೋಳಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹುಡುಗನಾದ ಸಿದ್ದುವಿನ ಜೇಬಿಗೆ ತುರುಕುತ್ತಾನೆ. ಸಿದ್ದು ತನ್ನ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನ ಮನೆಯ 'ಎಂಜಲು' ಹೋಳಿಗೆ ಇರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರವಾದ ಮೈಲಿಗೆ ಮತ್ತು ಪಾಪಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ತಲ್ಲಣಗೊಂಡು ರೋದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಬಾಲಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಹಾಸ್ಯ ಕಥೆಯಾಗಿ ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಲಕರ ಜೇಬನ್ನು ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಶೈಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತಿದೆ. ಆದರೆ ವೈಚಾರಿಕವಾಗಿ ಈ ಕಥೆಯು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜವನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿರುವ 'ಮಡಿ–ಮೈಲಿಗೆ' ಮತ್ತು ಜಾತೀಯತೆಯ ಹುಚ್ಚುತನವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕಟುವಾಗಿ ವಿಡಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರನ ಮನೆಯ ಹೋಳಿಗೆ ತನ್ನ ಜೇಬು ಸೇರಿದ ತಕ್ಷಣ ತಾನು ಅಪವಿತ್ರನಾದೆನೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಸಿದ್ದುವಿನ ಕ್ರಂದನವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಾಹಿ ಕಂದಾಚಾರದ ಅತಿರೇಕಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಅಥವಾ ಆತನ ಮನೆಯ ಆಹಾರ ತಿಂದರೆ ಮೈಲಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಅಂಧತ್ವವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಬಯಲು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗೆಳೆಯನು ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಹೋಳಿಗೆ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಆತನ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. "ಮಹಿಮೆ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿಸುವ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ."[6] ಎಂಬ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಮಾತು ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಆಚರಣೆಗಳಿಗಿಂತ ಒಳಗಿನ ನೈತಿಕ ಬದ್ಧತೆಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ವೈಚಾರಿಕ ಸತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ನೈತಿಕತೆಯ ನಡುವಿನ ಇಂತಹದೇ ರೋಮಾಂಚಕ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು 'ಮಾಯದ ಮನೆ' ಕಥೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಭಯಾನಕ ಹಾರರ್ ರೂಪಕದ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಢಾಕಾನಗರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೋಭಿ ವೈದ್ಯ ಸುರೇಂದ್ರಬಾಬು ಬಡ ವಿಧವೆಯ ಮಗನಿಗೆ ಫೀಜು ನೀಡದ ಕಾರಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡದೆ ಆತನ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದು ನಡುರಾತ್ರಿ ವಿಪಿನಚಂದ್ರ ಎಂಬ ಧನಿಕನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೆರಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡಲು ದಕ್ಷಿಣ ಮೋಷಂಡಿಯ ಪಾಳುಬಿದ್ದ 'ಭೂತಗಳ ಬೀಡಿಗೆ' ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ರೋಗಿ ಮತ್ತು ಮನೆಯ ಐಶ್ವರ್ಯವು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗಿ, ಕೋಣೆಯ ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಕೈಗಳು ಮೂಡಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು "ವೈದ್ಯರೇ ಫೀಜು! ವೈದ್ಯರೇ ಫೀಜು!"[7] ಎಂದು ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಅದ್ಭುತ, ಭಯಾನಕ ರಸಗಳ

[6] ಕುವೆಂಪು, ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು, ಪುಟ 53
[7] ಕುವೆಂಪು, ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು, ಪುಟ 59

ಸುಂದರ ಮಿಶ್ರಣ ಮತ್ತು 'ಗಾಥಿಕ್' ಶೈಲಿಯ ಭಯಾನಕ ಕಥೆಯಾಗಿ ನೋಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಸೈಕೋ–ಅನಲಿಟಿಕಲ್ ಅಥವಾ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ, ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ವೈದ್ಯ ಸುರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಕಂಡ ಮಾಯದ ಮನೆ ಮತ್ತು ಹಣದ ಹಸ್ತಗಳು ನಿಜವಾದ ದೆವ್ವಗಳಲ್ಲ; ಅವು ಆತ ಹಗಲು ಮಾಡಿದ ಘೋರ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತೀವ್ರವಾದ ಅಪರಾಧ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದ ಸುಪ್ತ ಮನಸ್ಸಿನ ಹಾರರ್ ಭ್ರಮೆಗಳಾಗಿವೆ. ವೈದ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಬಡವರಿಂದ ಹಣ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವ ಕೃತಕ ಅಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಇಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕವಾಗಿ ಕಟು ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ವೈದ್ಯರೇ ಫೀಜು!" ಎಂದು ನಗುವ ಅಶರೀರವಾಣಿಯು ಸುರೇಂದ್ರನ ಸ್ವಂತ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿಯ ಭೀಕರ ಚೀತ್ಕಾರವಾಗಿದೆ. ಮಾನವೀಯತೆಯಿಲ್ಲದ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ವೃತ್ತಿಯು ಕೊನೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೇ ಹೇಗೆ ಭೂತವಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಕಥೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವೈಚಾರಿಕ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಇಂತಹದೇ ದೆವ್ವ–ಭೂತಗಳ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೌಢ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ನೇರವಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಚಾರವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಥೆ 'ದೆವ್ವದ ಕಾಟ'. ರಂಗರಾಯರು ನವಿಲೂರಿನ ಜಮೀನಿನ ಮನೆಗೆ ಒಕ್ಕಲು ಹೋದಾಗ ಪ್ರತಿ ರಾತ್ರಿ ಅವರ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳು ಬೀಳಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರವಾದಿ ಸಿಂಗಾ ಜೋಯಿಸರು ಬಂದು ರಂಗವಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕಲ್ಲು ಬೀಳುವುದು ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಪೋಲೀಸ್ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಮಹಮ್ಮದ್ ಹುಸೇನ್ ಸಾಹೇಬರು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿ, ಕಲ್ಲು ಬಿದ್ದ ತಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನಿಂತ ಜಾಗದಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಜಡ್ತಿ ಮಾಡಿದಾಗ ನಂಬಿಕಸ್ಥ ಆಳು ಮುತ್ತಣ್ಣನ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ರಾಶಿ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುತ್ತದೆ. ರಂಗರಾಯರು ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಹೋಗಿ ಇಡೀ ಜಮೀನಿನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತನಗೇ ವಹಿಸಲೆಂದು ಮುತ್ತಣ್ಣನೇ ಈ ದೆವ್ವದ ನಾಟಕವಾಡಿದ್ದನೆಂಬ ಸತ್ಯ ಬಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿಸುವ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಥೆ ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೈಚಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಈ ಕಥೆಯು ಕುವೆಂಪು ಅವರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮನೋಭಾವದ ನೇರ ಪ್ರಕಟಣೆಯಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅನೇಕ ರಹಸ್ಯ ಅಥವಾ ಅದ್ಭುತಗಳ ಹಿಂದೆ ದೆವ್ವ–ಭೂತಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಕಪಟತನ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರ್ಥ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುವೆಂಪು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸಿಂಗಾ ಜೋಯಿಸರಂತಹ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಂಚಕರು ಜನರ ಭಯವನ್ನು ಬಂಡವಾಳವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಗೆ ವಂಚಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿಡಂಬಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪೋಲೀಸ್ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಸಾಹೇಬರ ತಾರ್ಕಿಕ ಆಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತನಿಖೆಯು ಮೌಢ್ಯದ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಕಳಚಿಹಾಕುತ್ತದೆ. "ಮನುಷ್ಯನು ಕೇವಲ ವಿಜ್ಞಾನ ಓದಿದರೆ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಆತನಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮನೋಭಾವವೂ ಬೇಕು" ಎಂಬ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಈ ಕಥೆಯು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಸಂಕಲನದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ದಾರ್ಶನಿಕವಾದ ಕಥೆಯಾದ 'ಶ್ರೀಮನ್ಮೂಕವಾಗಿತ್ತು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಪರಿಸರ ಮಾನವತಾವಾದ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿಯ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಲೆನಾಡಿನ ಕೆರೆಯೂರ ಕಣಿವೆಯ ಬಡ ರಂಗನ ಪ್ರೀತಿಯ ಸೊಟ್ಟಕೋಡಿನ ಎಮ್ಮೆ ಮಳೆಗಾಲದ ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯಿಲ್ಲದ ಎಳೆಗರು ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಸಾಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊರಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ರಂಗನು ಜಿಗಣೆಗಳ ಕಾಟ, ಹುಲಿಯ ಭೀತಿಯ ನಡುವೆಯೂ ನಡುರಾತ್ರಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಎಮ್ಮೆಯು ನಾಲೂರು ಪಟೇಲ್ ನಾಗಣ್ಣಗೌಡರ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ನಾಗಣ್ಣಗೌಡರ ಕಿರಿಯ ಮಗ ವಾಸು ತೀವ್ರ ಜ್ವರದಿಂದ ಮರಣೋನ್ಮುಖನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ರಂಗನು ತನ್ನ ಎಮ್ಮೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಗೋಳಾಡಿದಾಗ ವಾಸು ಪ್ರಾಣಿ ಕರುಣೆಯಿಂದ "ಪಾಪ, ಎಳೆಗರು! ಎಮ್ಮೆ ಹೊಡಕೊಂಡು ಹೋಗೋ ನೀನು, ರಂಗಾ ಎಂದ."[8] ಎಮ್ಮೆ ತಾಯಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಕರುವನ್ನು ತಲುಪಿ ನೆಕ್ಕಿದ ಅದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ನಾಲೂರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸುವಿನ ಜ್ವರವೂ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಗೌಡರು ಅದು ಮಂತ್ರಿಸಿದ ವಿಭೂತಿಯ ಮಹಿಮೆ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಅದು ತಾಯಿ ಎಮ್ಮೆ ಮತ್ತು ಕರುವಿನ ದಿವ್ಯ ಮಿಲನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅದೃಶ್ಯ ಜಗತ್ತಿನ ಕರುಣೆಯ ಆಶೀರ್ವಾದವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮಹೋನ್ನತ ಮೌನವನ್ನು ಕವಿ "ಶ್ರೀಮನ್ಮೂಕವಾಗಿತ್ತು!" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಅದ್ಭುತ ಮತ್ತು ವಾತ್ಸಲ್ಯ ರಸಗಳ ಸಂಗಮವೆಂದು ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೈಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆಯು ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಪರಿಸರ ಮಾನವತಾವಾದದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಕೇಂದ್ರವೆಂದು ಭಾವಿಸದೆ, ಜಗತ್ತಿನ ಸಮಸ್ತ ಜೀವಸಂಕುಲವೂ ಒಂದೇ ಚೈತನ್ಯದ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಾಸುವಿನ ಜ್ವರ ಇಳಿದದ್ದು ಮಂತ್ರವಾದಿಯ ವಿಭೂತಿಯಿಂದಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ಆತ ಎಮ್ಮೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾದ ಸಮಷ್ಟಿ ಜೀವ ಕಾರುಣ್ಯದ ಕಂಪನದಿಂದ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸಹ ವಿಶ್ವಚೈತನ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಮೂಕ ಆಶೀರ್ವಾದವು ಮನುಷ್ಯನ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬಲ್ಲದು ಎಂಬ ವೈಚಾರಿಕ ದರ್ಶನವನ್ನು ಈ ಕಥೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಭೂತಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪರಿಸರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕತೆಗಳು' ಸಂಕಲನವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಖರ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಪ್ರಗತಿಪರ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳ ಅದ್ಭುತ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಈ ಕಥೆಗಳ ಸೊಗಸಾದ ಭಾಷೆ, ರೋಮಾಂಚಕ ನಾಟಕೀಯತೆ, ಮಲೆನಾಡಿನ ಅಪೂರ್ವ ನಿಸರ್ಗ ಚಿತ್ರಣ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ನೆರವಾದರೆ, ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಈ ಕಥೆಗಳ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಪ್ರಗತಿಪರ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಪಾತ್ರಗಳು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಕೃತಕ ಶ್ರೇಣೀಕರಣದ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿ ಮಾನವೀಯತೆಯ ದೀವಿಗೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಕೇವಲ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಆತನ

[8] ಕುವೆಂಪು, ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು, ಪುಟ 77

ನೈತಿಕ ನಡವಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಕರುಣೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ "ವಿಶ್ವಮಾನವ" ತತ್ವವು ಈ ಸಂಕಲನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಥೆಯ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲೂ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ, ಈ ಸಂಕಲನವು ನಮಗೆ ನೀಡುವ ಸಂದೇಶವೆಂದರೆ: ಧರ್ಮವು ಮತವಾಗಿ ಒಡೆಯಬಾರದು, ಅದು ಮನುಜಮತವಾಗಬೇಕು; ಪಥವು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಬಾರದು, ಅದು ವಿಶ್ವಪಥವಾಗಬೇಕು. ಅಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ನವೋದಯದ ರಸಋಷಿಯ ಆಶಯದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಕೃತಕ ಬಂಧನಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ವಿಶ್ವಮಾನವನಾಗಿ ವಿಕಸಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕತೆಗಳು' ಕೃತಿಯು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ನಂದದ ವಿಚಾರದೀವಿಗೆಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಕುವೆಂಪು: ನಾಡು–ನುಡಿ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕತೆ (ಆಯ್ದ ಲೇಖನಗಳು), ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ, ರಾಷ್ಟಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ಕುಪ್ಪಳ್ಳಿ.
- ಕುವೆಂಪು: ಸನ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು, ರಾಷ್ಟಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ಕುಪ್ಪಳ್ಳಿ.
- ದೇಜಗೌ: ಕುವೆಂಪು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಲೋಕನ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು